

А. П. Біліченко, аспірант Університету митної справи та фінансів

АНАЛІЗ ВПЛИВУ КОНТРОЛЬНО-ПЕРЕВІРОЧНОЇ РОБОТИ НА РЕЗУЛЬТАТИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНОЇ ПОДАТКОВОЇ СЛУЖБИ

У статті визначено, що податковий контроль є самостійним видом державного фінансового контролю, суть якого полягає в перевірці законності та правильності формування платниками податків податкової бази та нарахуванні і повному й своєчасному перерахуванні податків до бюджетної системи країни. Вказано, що від ефективності податкового контролю залежить рівень фіскальних надходжень до бюджетів усіх рівнів та їх систематичне планове виконання, що дозволяє державі виконувати свої бюджетні завдання та підвищувати міжнародні рейтинги з оподаткування. Встановлено, що інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень щодо контрольно-перевірочної роботи та рівня результативності забезпечує проведення аналізу показників діяльності Державної податкової служби.

Визначено, що контроль в системі податкової служби є невід'ємною умовою побудови ефективної податкової системи, тому забезпечує зворотний зв'язок між платниками податків і органами державної влади.

Використовуючи аналітичні дані Державної податкової служби України за 2018–2020 рр. було проведено оцінку ефективності її контрольно-перевірочної роботи на рівні держави.

Встановлено, що у 2019 р. порівняно із 2018 р., загальна кількість податкових перевірок зменшилась на 3853 шт. (із 42 015 до 38 162 шт.) або на 9,2 %. Така тенденція зумовлена курсом ДПС на скорочення перевірок і зменшення тиску на бізнес, посилення аналітичної роботи, удосконалення системи відбору платників податків для перевірок.

Порівнюючи 2020 р. із 2019 р., було зафіксовано зростання загальної кількості податкових перевірок на 6449 шт. (із 38 162 до 44 611 шт.) або на 16,9 %. При цьому спостерігалось зменшення кількості документальних планових перевірок – із 4646 до 1940 шт., що пояснюється дією законодавчо встановленого мораторію на проведення документальних та фактичних перевірок, який тривав із 18 березня 2020 р. і до кінця року.

За результатами проведеного аналізу було встановлено, що після збільшення суми донарахувань з податків і платежів 2019 р. вже у 2020 р. спостерігається зменшення суми донарахувань як загалом (з 45,6 млрд грн у 2019 р. до 17,7 млрд грн у 2020 р.), так і конкретно по видах перевірок.

Також відзначено, що протягом 2018–2019 рр. спостерігалось збільшення донарахованих грошових зобов'язань за актами документальних перевірок, що свідчить про підвищення ефективності податкового контролю.

Ключові слова: податковий контроль, податкова перевірка, оцінка ефективності, донарахування з податків і платежів.

A. P. Bilichenko. Analysis of the influence of control and verification work on the results of the activity of the State Tax Service

The article defines that tax control is an independent type of state financial control, the essence of which is to verify the legality and correctness of taxpayers' formation of the tax base and accrual and full and timely transfer of taxes to the budget system. It is stated that the level of fiscal revenues to the budgets of all levels and their systematic planned implementation depends on the effectiveness of tax control, which allows the state to fulfill its budget tasks and increase international tax ratings. It is established that the information and analytical support of decision-making on control and verification work and the level of effectiveness is provided by the analysis of performance indicators of the State Tax Service.

It is determined that control in the tax service system is an integral condition for building an effective tax system, so it provides feedback between taxpayers and public authorities.

Using the analytical data of the State Tax Service of Ukraine for 2018–2020, the effectiveness of its control and verification work at the state level was assessed.

It is established that in 2019 compared to 2018, the total number of tax inspections decreased by 3853 pieces (from 42 015 to 38 162 pieces) or by 9.2 %. This trend is due to the course of the tax service to reduce inspections and reduce pressure on business, strengthen analytical work, improve the system of selection of taxpayers for inspections.

Comparing 2020 with 2019, there was an increase in the total number of tax audits by 6449 pieces (from 38 162 to 44 611 pieces) or by 16.9 %. At the same time, there was a decrease in the number of documentary scheduled inspections – from 4646 to 1940 pieces, which is explained by the statutory moratorium on documentary and factual inspections, which lasted from March 18, 2020 until the end of the year.

According to the results of the analysis, it was found that after the increase in the amount of surcharges on taxes and payments in 2019 in 2020 there is a decrease in the amount of surcharges in general (from UAH 45.6 billion in 2019 to UAH 17.7 billion in 2020), and specifically by types of inspections.

It was also noted that during 2018–2019 there was an increase in accrued monetary liabilities under the acts of documentary audits, which indicates an increase in the effectiveness of tax control.

Key words: tax control, tax audit, efficiency assessment, surcharges on taxes and payments.

Постановка проблеми. Податковий контроль є самостійним видом державного фінансового контролю та основною формою податкового адміністрування. Суть податкового контролю полягає в перевірці законності та правильності формування платниками податків податкової бази та нарахуванні і повному й своєчасному перерахуванні податків до бюджетної системи країни. Його ефективність залежить від рівня мобілізації в бюджетну систему податкових доходів і інших обов'язкових платежів; зменшення податкового тиску на платників податків за рахунок розширення бази оподаткування; якості та результативності податкових перевірок; налагодження взаємодії фіскальних органів з іншими органами влади.

Від ефективності та аргументованості податкового контролю залежить не тільки мінімізація схем платників податків щодо уникнення сплати податків, а й рівень фіскальних надходжень до бюджетів усіх рівнів та їх систематичне планове виконання, що дозволяє державі виконувати свої бюджетні завдання та підвищувати міжнародні рейтинги з оподаткування. Інформаційно-аналітичну підтримку прийняття рішень щодо контрольно-перевірочної роботи та рівня результативності забезпечує проведення аналізу показників діяльності Державної податкової служби.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, правові та методологічні проблеми фінансового контролю порушувалися в роботах багатьох вітчизняних вчених. Фундаментальним дослідженням теорії і методології фінансового контролю присвятили свої роботи такі вчені, як М. Ф. Базась, І. В. Басанцов, Л. В. Гуцаленко, О. М. Воронкова, Є. В. Дейнеко, Є. В. Калюга, Б. А. Карпінський, А. І. Крисоватий, І. С. Луценко, В. М. Мельник, М. І. Мельник, В. О. Онищенко, В. В. Павленко, К. П. Проскура, Л. Л. Тарангул, О. А. Шевчук, В. П. Хомутенко та ін.

Різноманітні проблеми вдосконалення фінансових взаємозв'язків суб'єктів економічних відносин і контролю їх якості знайшли відображення в працях таких учених як Г. А. Артеменко, М. Ф. Базась, Ф. Ф. Бутенець, В. Б. Марченко, В. Л. Плескач, В. П. Завгородний, Т. О. Проценко, Ю. Суркова, О. І. Сушинський, М. О. Сухорукова, Я. Ю. Цимбаленко, А. А. Шевченко, І. С. Шулатова, Ф. О. Ярошенко та багато інших.

Разом з тим, ні рівень наукового пошуку, ні діяльність існуючих в Україні органів державного фінансового контролю в фіскальній системі країни поки важко визнати достатніми, їх ефективність і дієвість бажають бути кращими, а застосовувані методи більш досконалими. Дискусійний характер ряду теоретичних питань організації ефективного контролю в системі державних фіскальних інституцій, недостатня методична обґрунтованість практичних аспектів його реалізації визначають актуальність такого дослідження.

Мета статті – аналіз впливу контрольно-перевірочної роботи на результати діяльності Державної податкової служби.

Виклад основного матеріалу. Контроль в системі податкової служби є складовою частиною процесу управління і невід'ємною умовою побудови ефективної податкової системи в країні. Він виступає завершальною фазою процесу оподаткування, в силу чого забезпечує зворотний зв'язок між платниками податків і органами державної влади. Варто зазначити, що у 2018 р. ще діяла Державна фіскальна служба, робота підрозділів аудиту якої була спрямована на:

- послаблення тиску на сумлінних платників та підвищення ефективності контролю за найбільш ризиковими платниками податків;
- подальше вдосконалення системи внутрішнього контролю якості;
- електронізацію процесів аудиту [1].

Для проведення оцінки ефективності контрольно-перевірочної роботи на державному рівні скористаємося аналітичними даними ДПС України за 2018–2020 рр. (табл. 1).

У 2019 р., у порівнянні із 2018 р., загальна кількість податкових перевірок зменшилась на 3853 шт. (із 42 015 до 38 162 шт.) або на 9,2 %.

Варто зазначити, що 18 грудня 2018 р. Кабінет Міністрів України прийняв постанову, яка передбачає реорганізацію Державної фіскальної служби України шляхом її поділу на дві служби: Державну податкову службу України та Державну митну службу України [4]. 21 серпня 2019 р. нова податкова служба почала працювати. Було обрано курс на скорочення перевірок і зменшення тиску на бізнес, посилено аналітичну роботу, удосконалено систему відбору платників податків для перевірок. Тобто перевірка проводиться в тому разі, коли є всі підстави вважати, що підприємство намагається ухилитися від сплати податків [5].

У 2020 р. у порівнянні із 2019 р., загальна кількість податкових перевірок зросла на 6449 шт. (із 38 162 до 44 611 шт.) або на 16,9 %. Зростання відбулося за рахунок збільшення кількості позапланових (із 11 867 до 23 900 шт.) та фактичних перевірок (із 16 373 до 16 565 шт.). Однак, різко зменшилась кількість документальних планових перевірок – із 4646 до 1940 шт., що пояснюється дією законодавчо встановленого мораторію, який тривав із 18 березня 2020 р. і до кінця року, на проведення документальних та фактичних перевірок (крім фактичних перевірок у частині обігу підакцизної групи товарів, документальних перевірок з питань декларування ПДВ, припинення (ліквідації) суб'єктів господарювання та на звернення платників податків). Такі обмеження значно вплинули на баланс як кількості контрольно-перевірочних заходів, так і донарахованих та узгоджених сум грошових зобов'язань.

Таблиця 1

Аналіз динаміки податкових перевірок, проведених ДПС України у 2018–2020 рр., шт.*

Вид перевірки	2018 рік	2019 рік	Відхилення 2019 від 2018 року		2020 рік	Відхилення 2020 від 2019 року	
			абсо-лют-не, +/-	тем-п при-росту, %		абсо-лют-не, +/-	тем-п при-росту, %
Планова	5299	4646	-653	-12,3	1940	-2706	-58,2
Позапланова	15 689	11 867	-3822	-24,4	23 900	12 033	101,4
Фактична	14 652	16 373	1721	11,7	16 565	192	1,2
Зустрічна	6375	5276	-1099	-17,2	2206	-3070	-58,2
Загальна кількість документальних податкових перевірок	42 015	38 162	-3853	-9,2	44 611	6449	16,9

* Джерело: побудовано автором за даними [1; 3]

Як наслідок, через скорочення кількості контрольних заходів внаслідок запровадження мораторію на перевірки навантаження платників податків перевірками та звітками зменшилося [3].

Варто відмітити, що у структурі документальних податкових перевірок позапланових та фактичних перевірок податковими органами проводиться більше ніж планових та зустрічних (табл. 2). Очевидно, на відміну від документальних планових перевірок, які мають тенденцію до скорочення, кількість фактичних податкових перевірок рік у рік зростає.

Таблиця 2

Динаміка кількості проведених документальних податкових перевірок за видами за період 2018–2020 рр.*

Вид перевірки	2018 рік	2019 рік	2020 рік
Планова, шт.	5299	4646	1940
Питома вага планових податкових перевірок, %	12,6	12,2	4,3
Позапланова, шт.	15 689	11 867	23 900
Питома вага позапланових податкових перевірок, %	37,3	31,1	53,6
Фактична, шт.	14 652	16 373	16 565
Питома вага фактичних податкових перевірок, %	34,9	42,9	37,1
Зустрічна, шт.	6375	5276	2206
Питома вага зустрічних податкових перевірок, %	15,2	13,8	4,9
Загальна кількість документальних податкових перевірок, шт.	42 015	38 162	44 611

* Джерело: побудовано автором за даними [1; 3]

Результатом проведення органами ДПС податкових перевірок щодо правильності визначення, повноти та своєчасності сплати податків і податкових платежів є донараховані та узгоджені суми грошових зобов'язань, які підлягають погашенню до відповідних бюджетів. У процесі перевірки працівники контролюючих органів перевіряють правильність визначення бази та об'єкта оподаткування, законності використання пільг, достовірність встановлених ставок податків, достовірності визначення розміру податків, своєчасність та повноту сплати податків та податкових платежів до відповідних бюджетів та інші [6]. В таблиці 3 наведено дані щодо донарахування суми грошових зобов'язань за результатами податкових перевірок, проведених органами ДПС.

Так, у 2019 р., у порівнянні з 2018 р., за результатами перевірок донарахування з податків і платежів збільшилося на 11,2 млрд грн (з 34,4 до 45,6 млрд грн) або на 32,6 %; при цьому сума донарахованих податків і платежів за результатами позапланових перевірок зменшилась на 0,2 млрд грн (з 15,1 до 14,9 млрд грн) або на 1,3 % (табл. 3).

Таблиця 3

Оцінка якісних показників, отриманих в результаті проведених перевірок органами ДПС України у 2018–2020 рр., млрд грн*

Показник	2018 рік	2019 рік	Відхилення 2019 від 2018 року		2020 рік	Відхилення 2020 від 2019 року	
			абсолютне	тем-п приросту, %		абсолютне	тем-п приросту, %
Донараховано податків і платежів:	34,4	45,6	11,2	32,6	17,7	-27,9	-61,2
– планові перевірки	18,9	22,8	3,9	20,6	7,4	-15,4	-67,5
– позапланові пере-вірки	15,1	14,9	-0,2	-1,3	9,7	-5,2	-34,9
– фактичні перевірки	0,4	7,9	7,5	1875	0,6	-7,3	-92,4

* Джерело: побудовано автором за даними [1; 3]

Після збільшення суми донарахувань з податків і платежів 2019 р. вже у 2020 р. спостерігається зменшення суми донарахувань як загалом (з 45,6 млрд грн у 2019 р. до 17,7 млрд грн у 2020 р.), так і конкретно по видах перевірок.

Зменшення суми донарахованих грошових зобов'язань платників податків може обумовлюватися двома причинами: зменшенням кількості суб'єктів підприємництва, що перевірялися та можливо покращенням з ними роботи контролюючих органів щодо адміністрування податків, а також покращенням податкової дисципліни самими платниками податків.

На тлі зменшення кількості документальних перевірок протягом 2018–2019 рр. (табл. 1) відбувається збільшення донарахованих грошових зобов'язань за актами документальних перевірок (рис. 1). Це свідчить про підвищення ефективності податкового контролю. Однак, при збільшенні кількості перевірок у 2020 р. порівняно із 2019 р. відбувається зменшення донарахованих грошових зобов'язань за актами документальних перевірок.

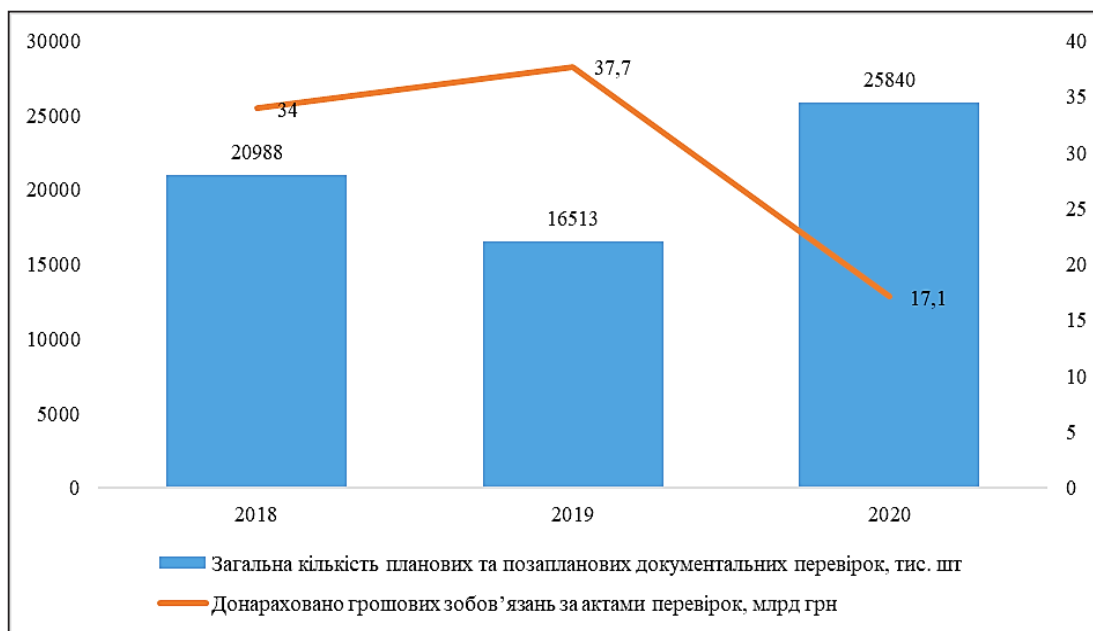

Рис. 1. Динаміка кількості документальних перевірок та донарахованих грошових зобов'язань за актами перевірок за період 2018–2020 рр.*

Джерело: побудовано автором за даними [1; 3]

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Отже, проведений аналіз результатів діяльності Державної податкової служби протягом 2018–2020 рр. показав, що протягом 2018–2019 рр. зменшувалась кількість проведених документальних перевірок та збільшувався рівень донарахувань грошових зобов'язань за актами перевірок. Негативна зворотна тенденція спостерігалась протягом 2019–2020 рр., що є наслідком зменшення кількості суб'єктів підприємництва, що перевірялися, та покращення з ними роботи контролюючих органів щодо адміністрування податків, а також покращення податкової дисципліни самими платниками податків. Тому до таких методів контролю як аналіз, планування необхідно додати податкове консультування, яке є невід'ємною складовою практичного втілення сервісного напрямку адміністрування податків і зборів.

Перспективи подальших розробок даного напрямку полягають у дослідженні ефективності здійснення податкового контролю за іншими показниками.

Список використаних джерел:

1. Публічний звіт Державної фіскальної служби України за 2018 рік // Укрлегпром: Українська асоціація підприємств легкої промисловості. URL: <https://ukrlegprom.org/en/news/publichnyj-zvit-dfs-za-2018-rik/>
2. Публічний звіт про підсумки діяльності Державної податкової служби України за 2019 рік / Державна податкова служба України: офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/409589.html>
3. Публічний звіт ДПС за 2020 рік / Державна податкова служба України: офіційний сайт. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/454960.html>
4. Про утворення Державної податкової служби України та Державної митної служби України: постанова Кабінету Міністрів України від 18.12.2018 № 1200. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-derzhavnoyi-podatkovoyi-sluzhbi-ukrayini-ta-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi-ukrayini>

5. Податкова на третину зменшила кількість перевірок бізнесу / Укрінформ: мультимедійна платформа інформування України. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2827114-podatкова-na-tretinu-zmensila-kilkist-perevirok-biznesu.html>

6. Дема Д. І., Дерій В. А. Податкові перевірки: відмінити чи залишити? *Вісник ЖНАЕУ*. 2016. № 2 (57), т. 2. С. 113–122. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23772/1/Дема%20Д.%20І.%2c%20Дерій%20В.%20А._Податкові_перевірки_відмінити_чи_залишити_VZNAU_2016_2_2_113-122.pdf

References:

1. Ukrlegprom: Ukrainian Association of Light Industry Enterprises (2019), *Publichnyy zvit Derzhavnoyi fiskal'noyi sluzhby Ukrayiny za 2018 rik* [Public report of the State Fiscal Service of Ukraine for 2018]. URL: <https://ukrlegprom.org/en/news/publichnyj-zvit-dfs-za-2018-rik/> [Ukraine]

2. State Tax Service of Ukraine (2020), *Publichnyy zvit pro pidsumky diyal'nosti Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny za 2019 rik* [Public report on the results of the State Tax Service of Ukraine for 2019], official site. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/novini/409589.html> [Ukraine]

3. State Tax Service of Ukraine (2021), *Publichnyy zvit pro pidsumky diyal'nosti Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny za 2020 rik* [Public report on the results of the State Tax Service of Ukraine for 2020], official site. URL: <https://tax.gov.ua/media-tsentr/prezentatsiyni-materiali/454960.html> [Ukraine]

4. KМУ (2018), *Pro utvorennya Derzhavnoyi podatkovoyi sluzhby Ukrayiny ta Derzhavnoyi mytnoyi sluzhby Ukrayiny* [About the establishment of the State Tax Service of Ukraine and the State Customs Service of Ukraine], resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated December 18, 2018 № 1200. URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-derzhavnoyi-podatkovoyi-sluzhbi-ukrayini-ta-derzhavnoyi-mitnoyi-sluzhbi-ukrayini> [Ukraine]

5. Ukrinform: multimedia platform of foreign broadcasting of Ukraine (2019), *Podatkova na tretynu zmenshyla kil'kist' perevirok biznesu* [Tax reduced the number of business inspections by a third]. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-economy/2827114-podatкова-na-tretinu-zmensila-kilkist-perevirok-biznesu.html> [Ukraine]

6. Dema, D. I. and Deriy, V. A. (2016), “Podatkovi perevirky: vidminyty chy zalyshyty?” [“Tax audits: cancel or leave?”], journal *Visnyk ZHNAEU* [Bulletin of ZhNAEU], vol. 2(57), t. 2, pp. 113–122. URL: http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/23772/1/Дема%20Д.%20І.%2c%20Дерій%20В.%20А._Податкові_перевірки_відмінити_чи_залишити_VZNAU_2016_2_2_113-122.pdf [Ukraine]